Om vissa problem i samband med värdering av jordbruk och rörelse vid förmögenhets-, arvs- och gåvobeskattning

Av tf universitetslektor Erik Haglund

Hösten 1977 lade regeringen i proposition 1977/78:40 fram det s k småföretagarpaketet. Förslaget innebar bland annat att ägare av jordbruk och familjeföretag skulle få sänkta kapitalskatter — alltså sänkta förmögenhets-, arvs- och gåvoskatter. För att uppnå denna effekt föreslogs nya regler för värdering av det i jordbruken respektive företagen nedlagda kapitalet.

Reglerna, vilka enligt propositionen skall ses som ett provisorium, utformades i första hand med avseende på förmögenhetsvärderingen (se prop 1977/78:40 s 25). Samtidigt fastslogs emellertid det önskvärda i att dessa regler, med vissa kompletteringar, skulle kunna användas vid arvs- och gåvobeskattningen. Resultatet blev att samma värderingsregler i normalfallet föreslogs gälla vid såväl förmögenhets- som vid arvs- och gåvobeskattningen. Därjämte kompletterades arvsskattereglerna bland annat med vissa bestämmelser om uppskov med skattens erläggande.

Förslaget antogs i stort sett oförändrat av riksdagen under hösten 1977 (se SFS 1977:1173 och SFS 1977:1174). Därvid beslöts att reglerna om arvs- och gåvobeskattning skulle tillämpas då skattskyldighet inträdde efter 1977 års utgång samt att reglerna om förmögenhetsbeskattning skulle gälla från och med 1979 års taxering.

Som en följd av ovannämnda ändringar har RSV utfärdat nya anvisningar om värdering av aktier (se RSFS 1978:34, vilka också har beteckningen RSV Dt 1978:15). Dessutom har RSV ändrat utformningen av deklarationsblanketten K 4, som avser uppgifter om förmögenhet i jordbruk och rörelse och blanketten RSV 3554 avseende uppgifter för aktievärdering.

Dessvärre har vissa oklarheter smugit sig in såväl i anvisningarna som i ovannämnda blanketter, vilket kan föranleda problem vid årets taxering. Därtill kommer att lagtexten beträffande värdering av jordbruk och rörelse är så

Open access från www.skattenytt.se, 2026-11-22 14:20:50

kortfattad att det innebär betydande svårigheter att tillämpa den. Av den anledningen kan det antas att landets tingsrätter, vilka har hand om beräkningen av arvsskatten och länsstyrelsernas gåvoskattekontor söker ledning i RSV:s anvisningar, ty även om de i huvudsak endast är till för att klargöra principerna vid förmögenhetsvärdering av aktier utgör de onekligen en omfattande beskrivning av de lagregler som är gemensamma för värdering i såväl förmögenhets-, som arvs- och gåvoskattesammanhang.

Av nyssnämnda skäl synes det vara av vikt att belysa de problem, som föreligger vid tillämpningen av de nu gällande bestämmelserna om värdering av jordbruk och rörelse vid kapitalbeskattningen. Syftet med denna artikel är emellertid inte att redovisa samtliga svårigheter som kan uppkomma vid tillämpningen av bestämmelserna utan endast att peka på ett par problem som kan vålla särskilda svårigheter. För att om möjligt minska felaktigheterna vid årets taxeringar belyses i första hand de oklarheter, som föreligger då K 4-blanketten används. Nedan redovisade problemställningar föreligger dock även i motsvarande arvs- och gåvoskattefall.

Gällande värderingsregler

De nya värderingsreglerna är, liksom de gamla, uppdelade i en huvudregel och en spärregel. Den skattepliktiga förmögenheten beräknas separat för varje förvärvskälla.

Enligt huvudregeln skall man inledningsvis fastställa substansvärdet av den förmögenhet, som nedlagts i jordbruk eller rörelse. Substansvärdet beräknas normalt enligt de regler, som gällde för den gamla spärregeln.[1] Därvid kan noteras att den värdesättning, som företagits vid inkomstbeskattningen inte blir gällande, vilket numera direkt framgår av anv. till 3 och 4 §§ p 2 st 3 SFL.

Därefter beräknas det skattepliktiga förmögenhetsvärdet, vilket utgör 30 procent av substansvärdet. Effekten av den nya huvudregeln blir att det skattepliktiga förmögenhetsvärdet normalt sänks till hälften i förhållande till de gamla reglerna för de jordbruk och företag, som skulle ha värderats enligt den gamla spärregeln. För övriga företag och jordbruk blir reduktionen enligt den nya huvudregeln större.

Som redan nämnts har huvudregeln kompletterats med en ny spärregel, vilken i korthet innebär följande: Det skattepliktiga förmögenhetsvärdet av jordbruk får inte tas upp till lägre belopp än vad som motsvaras av taxeringsvärdet med undantag för den del som belöper på ekonomibyggnader, minskat

[1] Beträffande värdering av aktiebolag har den förändringen företagits, i förhållande till den gamla spärregeln, att utskiftningsskatteskulden för *alla aktiebolag* anses utgöra 1/5 av skillnaden mellan bolagets tillgångar och skulder minskade med tillskjutet belopp.

Open access från www.skattenytt.se, 2026-11-22 14:20:50

med de skulder som anses hänförliga till detta tillgångsvärde. I fråga om rörelse tas taxerat markvärde som utgångspunkt för värderingen. Vid beräkning av förmögenhetsvärde enligt spärregeln anses skulderna proportionellt fördelade på samtliga tillgångar i förvärvskällan.

Ett exempel

Vid en kortfattad presentation av reglerna kan de möjligen förefalla enkla. Betydande tillämpningsproblem kan dock uppkomma. För att belysa detta väljes nedanstående synnerligen schabloniserade exempel. En enskild firma har följande tillgångar och skulder.

Tillgångar		*Skulder*	
Fastighet	600.000	Inteckningsskulder	400.000
Kassa	100.000	övriga skulder	200.000
	700.000	Eget kapital	100.000
			700.000

Fastighetens taxeringsvärde uppgår till 300.000 kronor. Den utnyttjas uteslutande i rörelsen. Taxerat markvärde uppgår till 100.000 kronor. Även marken ägs av rörelseidkaren.

Rörelseidkaren har, frånsett sin enskilda firma en skattepliktig förmögenhet på 500.000 kronor. Hustru och barn saknar tillgångar.

Värdering enligt huvudregeln

Av upplysningarna på K 4-blanketten framgår att fastigheter som regel skall tas upp till åsatt taxeringsvärde såvida de inte innehas med tomträtt, ty då skall de tas upp till taxerat byggnadsvärde. Fastigheten i exemplet tas följaktligen upp till 300.000 kronor. Kontanta medel redovisas på K 4-blanketten till faktiska belopp. I rutan för kontanter tas således 100.000 kronor upp. Summa tillgångar blir alltså 400.000 kronor.

Skulder redovisas i normalfallet också till faktiska belopp. Skulderna i exemplet blir därför 600.000 kronor. Härigenom kommer det i rutan ”summa tillgångar minskade med skulder” att stå ./. 200.000 kronor, vilket utgör företagets substansvärde.

Följer man nu uppställningen på framsidan av K 4-blanketten skall förmögenhetsvärdet enligt huvudregeln fastställas till 30 procent av ”summa tillgångar minskade med skulder”. Av punkt 7 i upplysningarna på blanketten framgår emellertid följande: ”Om värdet av tillgångarna i förvärvskällan *överstiger* (kursiverat här) beloppet av skulder och andra avgående poster får

Open access från www.skattenytt.se, 2026-11-22 14:20:50

förmögenhetsvärdet av förvärvskällan nedsättas till 30 procent av det överskjutande värdet.'' Ordalydelsen är ett citat av anv. till 3 och 4 §§ p 2 st 5 SFL. Här framgår alltså att reduktion av förmögenhetsvärdet skall ske då detta är positivt. Däremot sägs inget om att ett *negativt* förmögenhetsvärde skall reduceras och något stöd för en sådan åtgärd finns varken i SFL eller i förarbetena till de nya värderingsreglerna.

Det framräknade förmögenhetsvärdet enligt huvudregeln sammanfaller alltså vid negativa belopp med substansvärdet. I exemplet skall företagets värde följaktligen vara ./. 200.000 kronor. Beräknas rörelsens värde enligt huvudregeln blir företagarens totala skattepliktiga förmögenhet då 500.000 kronor ./. 200.000 kronor — alltså 300.000 kronor.

Här bör dock påpekas att i RSV:s anvisningar om värdering av aktier sägs på s 9 följande: ''Bolagets förmögenhetsvärde är summan av 30 % av substansvärdet, eller värdet enligt spärregeln — *antingen detta är positivt eller negativt''* (kursiverat här). Enligt RSV:s anvisningar skall alltså även negativa värde reduceras. Fastställt enligt anvisningarna blir rörelsens förmögenhetsvärde./. 60.000 kronor, vilket medför att rörelseidkarens totala skattepliktiga förmögenhet, beräknad på detta sätt, blir 440.000 kronor.

RSV:s anvisningar är emellertid felaktiga i nyssnämnda avseende, vilket också medgivits av ansvariga inom RSV i samband med de aktievärderingar, som företagits under hösten. Eftersom det, i enlighet med vad som sagts, kan antas att landets tingsrätter och gåvoskattekontor söker ledning i RSV:s anvisningar om aktievärdering är det emellertid av betydelse att denna felaktighet påpekas.

Värdering enligt spärregeln

Låt oss nu övergå till att beräkna företagets värde enligt spärrregeln. Av K 4-blanketten framgår att man här skall utgå från det taxerade markvärdet beträffande fastigheter, som ej utgör jordbruk. I exemplet är markvärdet 100.000 kronor. Detta värde skall reduceras med de skulder, som kan anses belöpa på markvärdet. Enligt upplysningarna på blanketten skall dessa skulder beräknas på följande sätt: ''På fastigheten skall anses belöpa så stor del av skulderna i förvärvskällan som nu angivna värde av fastigheterna utgör av det sammanlagda värdet av tillgångarna i förvärvskällan. Sistnämnda värde beräknas med hänsyn till fastigheternas hela taxeringsvärde.''

Att betydande svårigheter kan uppkomma vid tillämpning av denna information får anses uppenbart. De skattskyldiga, som använder K 4-blanketten erhåller dock god ledning av den uppställning för beräkningen, som finns på baksidan av blanketten. Värre är det för dem, som skall fylla i blanketten ''uppgifter för aktievärdering'' ty där lämnas ingen information på denna punkt utöver den nyss återgivna, vilket vållat problem för åtskilliga företagare och revisorer.

Open access från www.skattenytt.se, 2026-11-22 14:20:50

Av ett exempel i RSV:s anvisningar om aktievärdering framgår emellertid att de skulder, som skall anses falla på markanläggningarna normalt, skall beräknas på följande sätt:

$$\text{markvärde} \times \frac{\text{totala skulder}}{\text{totala tillgångar}}$$

Beloppen i exemplet blir då följande: $100.000 \times \frac{600.000}{400.000}$

Det till markanläggningarna hänförliga skuldbeloppet blir följaktligen 150.000 kronor. Enligt uppställningen på K 4-blankettens framsida skall taxerat markvärde minskas med detta belopp. Företagets förmögenhetsvärde enligt spärregeln blir då ./. 50.000 kronor.

Av K 4-blanketten framgår vidare att rörelsens förmögenhetsvärde utgör ''det högsta av beloppen enligt huvudregeln eller spärregeln''. I exemplet är värdet enligt huvudregeln ./. 200.000 kronor och enligt spärregeln ./. 50.000 kronor. Man kan här fråga sig vilket av beloppen som är det högsta.

Frågan är emellertid ointressant av följande skäl. Ovan har konstaterats att anv. till 3 och 4 §§ 2 st 5 SFL inte är tilläpliga beträffande negativa värden. Av st 6 i samma punkt framgår följande: ''Bestämmelserna i femte stycket får icke leda till att förmögenhetsvärdet av förvärvskällan sätts lägre än till'' det värde som framkommer vid tillämpningen av spärregeln. Då femte stycket inte tillämpats kan följaktligen inte heller sjätte stycket tillämpas och följaktligen blir den nyss företagna uträkningen enligt spärregeln inte aktuell. Här bör noteras att spärregeln endast relateras till huvudregelns reducerade värde och ej till dess oreducerade värde, vilket, i enlighet med ovan, är det enda aktuella då huvudregeln ger ett negativt värde.

I exemplet ovan skall man därför avsluta arbetet då man kommer till ./. 200.000 kronor i rutan ''tillgångar minskade med skulder'' enligt huvudregeln. Detta är alltså företagets förmögenhetsvärde. Följaktligen blir företagarens totala skattepliktiga förmögenhet 500.000 kronor ./. 200.000 kronor — alltså 300.000 kronor.

Sammanfattning

Sammanfattningsvis kan följande sägas: För det första skall ett negativt värde enligt huvudregeln *inte* reduceras. För det andra skall spärregeln *inte* tillämpas då det uppkommer ett negativt värde enligt huvudregeln. Dessa slutsatser gäller alltså inte endast vid förmögenhetsbeskattningen utan även vid arvs- och gåvobeskattningen.

Värdering av koncern

Ovan har framställningen huvudsakligen berört problem i samband med K

Open access från www.skattenytt.se, 2026-11-22 14:20:50

4-blanketten. Här nedan behandlas uteslutande frågeställningar hänförliga till aktievärdering.

Av RSV:s anvisningar om aktievärdering framgår det under rubriken ''Värdering av koncern'' att i koncerner åsätts i princip endast moderbolagets aktier ett förmögenhetsvärde. Vid fastställandet av detta värde beaktas dock den förmögenhet, som finns i dotterbolagen. Vidare framhålls att koncerner värderas antingen genom en värdering av varje bolag för sig eller genom en värdering av koncernen i dess helhet med ledning av koncernbalansräkningen.

Dessutom framgår det av anvisningarna att vid tillämpning av huvudregeln skall såväl positiva som negativa värden reduceras till 30 procent. I enlighet med vad som angivits ovan är detta felaktigt, ty enligt lagtexten är det endast de positiva värdena som skall reduceras.

Konsekvensen av detta är emellertid att man inte kan reducera några delvärden om förmögenheten i en koncern beräknas genom att varje bolag värderas för sig och något av värdena är negativt, ty då blir totalsumman för låg. I stället får man inleda värderingen med att fastställa huruvida huvudregeln eller spärregeln skall tillämpas på varje enskilt bolag. Därefter lägger man ihop samtliga oreducerade värden för de bolag där huvudregeln skall tillämpas och reducerar det totala värdet om det är *positivt*. Detta värde ökas slutligen med värdet för de bolag som värderats enligt spärregeln.

Ett exempel kan belysa förfarandet: En koncern består av ett moderbolag och två helägda dotterbolag A och B. Moderbolagets oreducerade förmögenhetsvärde enligt huvudregeln antas vara 1.000.000 kronor. Moderbolaget äger inga fastigheter varför spärregeln inte blir aktuell. Dotterbolaget A har ett oreducerat förmögenhetsvärde enligt huvudregeln på ./. 400.000 kronor. Spärregeln skall då inte tillämpas. Dotterbolaget B har ett oreducerat förmögenhetsvärde enligt huvudregeln på 500.000 kronor. Bolagets värde enligt spärregeln är dock 200.000 kronor, vilket är mer än 30 procent av 500.000 kronor. Dotterbolaget B skall följaktligen värderas enligt spärregeln.

Koncernens förmögenhetsvärde fastställs på följande sätt: Först adderas beloppen för de bolag, som skall värderas enligt huvudregeln. Man får då 1.000.000 kronor ./. 400.000 kronor vilket ger 600.000 kronor. Eftersom detta värde är positivt skall det reduceras till 30 procent, vilket ger 180.000 kronor. Till detta belopp adderas därefter värdet av dotterbolaget B. Koncernens förmögenhetsvärde blir följaktligen 380.000 kronor.

Här kan möjligen framhållas att det framräknade förmögenhetsvärdet blir detsamma, som om man hade följt RSV:s anvisningar. Detta beror dock på att totalsumman enligt huvudregeln är ett positivt belopp. I de fall då summan av delbeloppen enligt huvudregeln blir negativt medför de två värderingssätten olika förmögenhetsvärden. Anledningen till detta är att det i RSV:s anvisningar anges även negativa värden skall reduceras, vilket alltså icke står i överensstämmelse med lagen.

Open access från www.skattenytt.se, 2026-11-22 14:20:50